

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

I. ÚS 22/2024-56

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Miloša Maďara (sudca spravodajca) a sudcov Jany Baricovej a Rastislava Kaššáka v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľov **1. maloletej** [REDACTED], [REDACTED], **2.** [REDACTED], [REDACTED], a **3.** [REDACTED], [REDACTED], všetci bytom [REDACTED], zastúpených advokátom JUDr. Ľudovítom Surmom, Pavlice 183, proti rozsudku Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4Cdo/174/2021 z 15. augusta 2023 takto

r o z h o d o l :

Ústavnej sťažnosti **n e v y h o v u j e .**

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavná sťažnosť sťažovateľov a skutkový stav veci

1. Sťažovatelia sa ústavnou sťažnosťou doručенou ústavnému súdu 22. septembra 2023 domáhajú vyslovenia porušenia základného práva podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), práva podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“), základného práva podľa čl. 20 ods. 1 ústavy, práva podľa čl. 1 Dodatkového protokolu k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“), základného práva podľa čl. 16 ods. 1 ústavy, základného práva podľa čl. 19 ods. 1 ústavy, základného práva podľa čl. 19 ods. 2 ústavy, práva podľa čl. 8 ods. 1 dohovoru, základného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy a práva podľa čl. 13 dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd rozsudkom Krajského súdu v Nitre č. k. 25Co/94/2020-802 z 24. marca 2021 a rozsudkom najvyššieho súdu sp. zn. 4Cdo/174/2021 z 15. augusta 2023. Navrhujú napadnuté rozsudky zrušiť a vec vrátiť krajskému súdu na ďalšie konanie. Súčasne sa domáhajú priznania primeraného finančného zadosťučinenia vo výške 5 000 eur a náhrady trov vzniknutých v konaní pred ústavným súdom.

2. Ústavný súd uznesením č. k. I. ÚS 22/2024-24 z 18. januára 2024 prijal podľa § 56 ods. 5 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) ústavnú sťažnosť sťažovateľov

na ďalšie konanie v časti, v ktorej namietajú porušenie označených práv napadnutým rozsudkom najvyššieho súdu, a vo zvyšnej časti ústavnú sťažnosť odmietol.

3. Z ústavnej sťažnosti a jej príloh vyplýva, že v konaní vedenom Okresným súdom Nitra pod sp. zn. 9C/58/2017 o náhradu škody, ochranu osobnosti a náhradu nemajetkovej ujmy medzi sťažovateľmi a žalovanou Fakultnou nemocnicou [REDAKOVANÉ] za účasti intervenienta [REDAKOVANÉ] – [REDAKOVANÉ], okresný súd rozsudkom zo 7. februára 2020 priznal sťažovateľke v 1. rade sumu 358 302 eur z titulu sťaženia spoločenského uplatnenia s úrokmi z omeškania a sumu 100 000 eur z titulu náhrady nemajetkovej ujmy a sťažovateľom v 2. a v 3. rade každému sumu 80 000 eur z titulu náhrady nemajetkovej ujmy. Sťažovatelia svoje nároky odvodzovali od porušenia právnej povinnosti žalovanej pri pôrode a poskytovaní popôrodnej starostlivosti sťažovateľke v 1. rade, v príčinnej súvislosti s ktorou jej bola spôsobená škoda na zdraví. Okresný súd vo zvyšku žalobu zamietol. Nepovažoval za dôvodný nárok sťažovateľov na úrok z omeškania vo výške 5 % ročne z uplatnenej nemajetkovej ujmy odo dňa nasledujúceho po doručení žaloby do zaplatenia. Sťažovatelia argumentovali tým, že názor vyjadrený v rozsudku najvyššieho súdu sp. zn. 6Cdo/185/2011 zo 14. marca 2012, podľa ktorého povinnosť zaplatiť náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch vzniká na základe súdneho rozhodnutia, v ktorom je určená doba plnenia a až jej uplynutím sa dlžník dostáva do omeškania, považujú za prekonaný nálezom Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 2149/17 z 10. decembra 2019. Okresný súd konštatoval, že kým neprebehne hlbšia odborná polemika týkajúca sa tohto nového prístupu, ktorý je v úplnom rozpore s doterajšou praxou slovenských súdov (vrátane judikatúry najvyššieho súdu), nepovažuje právny názor najvyššieho súdu za prekonaný.

4. Na základe odvolania intervenienta a sťažovateľov krajský súd napadnutým rozsudkom rozsudok okresného súdu ako vecne správny potvrdil. Poukázal na ustálenú súdnu prax, v zmysle ktorej je výška nemajetkovej ujmy na úvahe súdu a až rozhodnutím súdu sa povinná osoba dozvie o tom, v akej výške má ujmu plniť. Považoval preto za správny záver okresného súdu o nepriznaní úrokov z omeškania. Vzhľadom na inú právnu úpravu náhrady škody v Českej republike (v novom Občianskom zákonníku) a vzhľadom na judikatúru najvyššieho súdu, ktorá je pre súdy v Slovenskej republike záväzná, nebolo ani podľa krajského súdu možné konštatovať, že záver najvyššieho súdu je prekonaný. Odkázal na legitímne očakávanie sporových strán, že ich spor bude rozhodnutý za obdobnej skutkovej a právnej situácie rovnakým spôsobom, najmä za existencie rozhodnutia najvyššieho súdu zverejneného v Zbierke súdnych rozhodnutí.

5. Sťažovatelia podali proti rozsudku krajského súdu dovolanie, ktorého prípustnosť vyvodzovali z § 420 písm. f) Civilného sporového poriadku (ďalej aj „CSP“). Namietali nesprávne právne posúdenie existencie práva na úrok z omeškania s plnením náhrady nemajetkovej ujmy a nedostatočné odôvodnenie bez odbornej argumentácie, iba odkazom na ustálenú judikatúru a porušenie princípu kontradiktórnosti, v dôsledku absencie argumentačného dialógu. Najvyšší súd napadnutým uznesením dovolanie sťažovateľov zamietol. Vysporiadanie sa krajského súdu s podstatnými námietkami uplatnenými v odvolacom konaní považoval za dostatočné (bod 30 napadnutého rozsudku). V súvislosti s namietaným právnym posúdením (nepriznanie úroku z omeškania s plnením nemajetkovej ujmy) dospel postupom podľa § 124 ods. 1 CSP k záveru, že sťažovatelia uplatnili dovolací dôvod podľa § 421 ods. 1 CSP, keď namietali, že okresný súd aj krajský súd sa správne mali odkloniť od ustálenej rozhodovacej praxe (R 45/2000, 6Cdo/185/2011). Pripomenul, že rozhodovanie v súlade s ustálenou súdnu praxou je naplnením

spravodlivého procesu, princípu rovnosti, právnej istoty a legitímneho očakávania strán. Z § 421 ods. 1 písm. a) CSP nevyplýva, že by bolo dovolanie prípustné aj proti rozhodnutiu odvolacieho súdu, ktorý sa so závermi vyplývajúcimi z ustálenej rozhodovacej praxe stotožnil. V súvislosti s nemožnosťou extenzívneho výkladu tohto ustanovenia najvyšší súd odkázal na uznesenie veľkého senátu občianskoprávneho kolégia najvyššieho súdu sp. zn. 1VCdo/1/2019, v zmysle ktorého dochádza k porušeniu princípu vyplývajúceho z čl. 2 ods. 2 ústavy, ak dovolací súd ústavne nekonformným výkladom Civilného sporového poriadku prizná procesnému úkonu strany také dôsledky, ktoré zákon s takýmto úkonom nespája. Návrh Civilného sporového poriadku predložený zákonodarnému zboru obsahoval aj § 421 ods. 1 písm. d) zakladajúci prípustnosť dovolania, ak má byť dovolacím súdom vyriešená právna otázka posúdená inak, ktorý však bol vypustený. Tým zákonodarca vyjadril svoj zámer, aby bolo dovolanie prípustné len z dôvodov podľa písm. a), b) a c) tohto ustanovenia. Najvyšší súd sa s týmto názorom veľkého senátu stotožnil, preto vyhodnotil dovolanie v tejto časti ako neprípustné.

5.1. Posúdenie existencie práva na úrok z omeškania s plnením náhrady nemajetkovej ujmy spôsobenej neoprávneným zásahom do práv na ochranu osobnosti v peniazoch je podľa najvyššieho súdu súdnou praxou riešené ustálené a nezistil žiadny dôležitý dôvod, pre ktorý by sa mal odchyliť od ustálenej rozhodovacej praxe, že rozhodnutie o priznaní nemajetkovej ujmy z titulu zásahu do osobnostných práv je konštitutívnym rozhodnutím, na základe ktorého sa žalovaná dozvedela o jej výške, preto nemôže dôjsť k omeškaniu skôr ako dňom nasledujúcim po uplynutí lehoty na plnenie určenej rozhodnutím súdu. Najvyšší súd odkázal na nález ústavného súdu sp. zn. IV. ÚS 72/2019 z 2. októbra 2019.

II.

Argumentácia sťažovateľov

6. Sťažovatelia v podanej ústavnej sťažnosti namietajú nedostatočné odôvodnenie napadnutého rozsudku, v ktorom absentuje odpoveď na nimi vznesené argumenty, naopak, obmedzuje sa iba na odkaz na ustálenú judikatúru, ktorá však rovnako nedáva na nimi vznesené otázky žiadnu odpoveď. Aj v ústavnej sťažnosti poukazujú na judikatúru Ústavného súdu Českej republiky (II. ÚS 2149/17), ktorý za rovnakého právneho stavu dospel k záveru o deklaratórnej povahe rozsudku o nároku na náhradu nemajetkovej ujmy. Aj z uvedeného dôvodu považujú ustálenú judikatúru najvyššieho súdu za prekonanú. Od všeobecných súdov očakávali konkrétne odpovede, prečo zotrávajú na ustálenej rozhodovacej praxi. Nepriznanie úroku z omeškania musí byť opodstatnené objektívnymi a racionálnymi dôvodmi, ktorými podľa sťažovateľov nie je existencia judikatúry najvyššieho súdu či ústavného súdu. V napadnutom postupe súdov vidia porušenie princípu kontradiktórnosti (práva na vypočutie pred súdom vrátane príležitosti ovplyvniť svojimi argumentmi úvahy súdu), keďže sa nevysporiadali s podstatnými tvrdeniami sťažovateľov, a tým ani so všetkými hmotnoprávnymi aspektmi prejednávanej veci.

7. Zároveň sťažovatelia namietajú ústavne nekonformný výklad právnej normy (§ 13 Občianskeho zákonníka). Námietky, ktoré uvádzajú v ústavnej sťažnosti, už predniesli pred všeobecnými súdmi, no tie zostali podľa nich nevypočuté. Nesúhlasia so záverom, že rozhodnutie o priznaní nemajetkovej ujmy z titulu zásahu do osobnostných práv je konštitutívnym rozhodnutím. V tejto súvislosti prezentujú presvedčenie, že § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka chráni jedny z najdôležitejších hodnôt (zdravie, ochrana súkromného a rodinného života), preto osoba, ktorej

vznikla závažnejšia ujma na osobnosti, nemá byť pri omeškaní povinného kompenzovaná menej ako osoba, ktorej vznikla „iba“ ujma na majetku. Právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch je majetkovým právom, ktoré vzniká priamo z deliktu. Špecifický režim oproti iným majetkovým právam plynúcim z deliktu len z dôvodu ťažšieho určenia, resp. spornosti výšky náhrady nemajetkovej ujmy, nie je podľa sťažovateľov na mieste. Pritom neplnenie pohľadávky na náhradu škody na veci alebo na zdraví z toho istého deliktu riadne a včas vyvoláva vždy následok v podobe vzniku nároku na úroky z omeškania. Aj náhrada nemajetkovej ujmy, aj náhrada škody na zdraví sú majetkové nároky, ktorými má byť nahradená nemajetková ujma spôsobená protiprávnym konaním, podľa sťažovateľov by sa s nimi nemalo zaobchádzať odlišne ani vo vzťahu k ich splatnosti a omeškaniu s ich plnením. Záväzkový vzťah medzi škodcom a poškodeným vzniká zo samotného deliktu.

8. Výklad, v zmysle ktorého je peňažná pohľadávka splatná až v lehote určenej súdom, nie je podľa sťažovateľov ústavne konformný. Preto nie je ústavne konformný ani záver najvyššieho súdu v napadnutom rozsudku o konštitutívnej povahe rozhodnutia o náhrade nemajetkovej ujmy ako rozhodnutia, ktorým vzniká právo na plnenie. Podľa sťažovateľov § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka neviaže vznik práva domáhať sa ochrany proti škodcovi na rozhodnutie súdu (fyzická osoba má právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch). Jedinou podmienkou je, že primerané zadostučinenie by sa nezdalo byť postačujúce. Ustanovenie § 13 ods. 3 Občianskeho zákonníka obsahuje iba kritériá, na ktoré sa má pri určovaní výšky prihliadať, ak o nej rozhoduje súd. Toto ustanovenie nevyklučuje, že náhrada môže byť plnená dobrovoľne, resp. že sa na jej výške strany dohodnú. Až v prípade, ak sa tak nestane, výšku určí súd. Limituje oprávnenie súdu na určenie výšky nemajetkovej ujmy, nie na určenie splatnosti pohľadávky. Zo žiadneho ustanovenia právneho predpisu nevyplýva oprávnenie súdu rozhodovať o hmotnoprávnej splatnosti pohľadávky. Podľa sťažovateľov je škodca povinný plniť náhradu nemajetkovej ujmy prvého dňa po tom, ako ho o plnenie poškodený požiada. Aj v prípade konštitutívneho charakteru takéhoto rozhodnutia je potrebné vysporiadať sa s časovým aspektom, ku ktorému môžu byť viazané jeho účinky, pričom sťažovatelia považujú za ústavne súladný výklad účinkov *ex tunc* ku dňu vzniku povinnosti nahradit' nemajetkovú ujmu. Sťažovatelia zároveň poukazujú na inštitút premlčania nároku na náhradu nemajetkovej ujmy. Súdy žaloby o jej priznanie po vznesení námietky premlčania zamietajú. Z uvedeného vyvodzujú záver, že pohľadávka na náhradu nemajetkovej ujmy existuje bez ohľadu na neexistenciu súdneho rozhodnutia o jej priznaní.

III.

Vyjadrenie najvyššieho súdu, zúčastnenej osoby a replika sťažovateľov

9. Podpredsedníčka najvyššieho súdu ponechala rozhodnutie o ústavnej sťažnosti na úvahe ústavného súdu a odkázala na vyjadrenie predsedníčky vo veci konajúceho senátu, ktorá zrekapitulovala odôvodnenie napadnutého rozsudku.

10. Zúčastnená osoba, ktorou je Fakultná nemocnica [REDAKOVANÉ], sa k ústavnej sťažnosti vyjadrila prostredníctvom svojho právneho zástupcu a, odkazujúc na podľa jej názoru dostatočné odôvodnenie napadnutého rozsudku, pripomenula, že rozhodovacia prax súdov nebola prekonaná. Navrhuje, aby ústavný súd vyslovil, že označené práva sťažovateľov porušené neboli.

11. Sťažovatelia vo svojej replike konštatovali, že najvyšší súd sa opäť nevyjadril k ústavnej udržateľnosti prezentovaného názoru o nemožnosti omeškania s úhradou nemajetkovej ujmy skôr ako dňom nasledujúcim po uplynutí lehoty na plnenie určenej rozhodnutím súdu. Poukázali na skutočnosť, že predmetom najvyšším súdom odkazovaného nálezu ústavného súdu sp. zn. IV. ÚS 72/2019 bola nesprávna aplikácia § 150 Občianskeho súdneho poriadku [(ďalej len „OSP“); účinného do 30. júna 2016, pozn.], nie otázka úrokov z omeškania s úhradou nemajetkovej ujmy. Z uvedeného vyvodzujú záver, že tento názor netvorí *ratio decidendi* citovaného nálezu, a preto je otázne, či je záväzný pre najvyšší súd. V náleze nebola riešená otázka týkajúca sa časových aspektov (a účinkov) rozhodnutia súdu o určení výšky náhrady nemajetkovej ujmy. V tejto súvislosti sťažovatelia upozorňujú, že ak právo na náhradu nemajetkovej ujmy neexistuje bez vydania rozhodnutia súdu, potom sa nemôže ani premlčať. Poukazujú na nález sp. zn. I. ÚS 689/2014, v ktorom ústavný súd vyslovil, že nemajetková ujma vznikla už samotným zásahom do osobnostných práv sťažovateľky, a na nález sp. zn. II. ÚS 695/2017, v zmysle ktorého Občiansky zákonník v súvislosti s používaním pojmu „škoda“ nerobí rozdiel medzi hmotnou (materiálnou) a nehmotnou (imateriálnou) škodou. Keďže nie je konzistentný pri používaní pojmu škoda a ujma, nemožno z tejto skutočnosti robiť ďalekosiahle závery, že škodou je v zmysle občianskoprávnej úpravy len hmotná (materiálna) ujma. Sťažovatelia z uvedeného vyvodzujú, že ak v prípade škody na zdraví aj nemajetkovej ujmy ide o majetkové nároky, ktorými má byť reparovaná nemajetková ujma spôsobená protiprávnym konaním, nemožno s nimi zaobchádzať odlišne. Ak má podľa ustálenej súdnej praxe súdne rozhodnutie o nároku podľa § 444 Občianskeho zákonníka deklaratórny charakter a v danej veci bol priznaný aj úrok z omeškania, potom musí mať totožnú povahu aj výrok toho istého rozhodnutia o nárokoch vyplývajúcich z § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka (koherencia právneho poriadku) s dôsledkami pre splatnosť a omeškanie s jeho plnením vrátane nároku na úroky z omeškania.

12. Sťažovatelia v reakcii na vyjadrenie zúčastnenej osoby poukázali na oslabenie satisfakčnej i preventívno-sankčnej funkcie náhrady nemajetkovej ujmy plynutím času, z čoho vyvodzujú, že ak škodca po výzve naplní dobrovoľne dlh, stíha ho povinnosť nahradiť úroky z omeškania. Odopretím úrokov z omeškania sa inštitút náhrady nemajetkovej ujmy stáva bezzubým, keď umožňuje povinnému, aby sa bez sankcie vyhýbal plneniu svojich povinností. Ústavný poriadok nechráni iba princíp právnej istoty, ale aj rovnosť pred zákonom, život, zdravie, súkromie, rodinný život a vlastníctvo. Podľa sťažovateľov nemôže mať nikto prospech zo svojho protiprávneho konania. Aj preto si v prejednávanej veci nezaslúži prednosť taký výklad pozitívneho práva, ktorý bez ústavným poriadkom chráneného dôvodu zvýhodňuje škodcu oproti poškodenému.

13. Ústavný súd v tejto veci upustil od ústneho pojednávania, keďže na základe podaní účastníkov vrátane ich príloh a spisu predloženého ústavnému súdu (sp. zn. 3 Co 8/2022) je zrejmé, že od ústneho pojednávania nemožno očakávať ďalšie objasnenie veci (§ 58 ods. 3 zákona o ústavnom súde).

IV.

Posúdenie dôvodnosti ústavnej sťažnosti

IV.1. K namietanému porušeniu práv podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru:

14. Podstata námietok sťažovateľov v kontexte namietaného porušenia ich práv je založená na tvrdení o ústavne nesúladnom výklade § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka všeobecnými súdmi, ktorý sa premietol do zamietnutia sťažovateľmi uplatnených úrokov z omeškania s plnením náhrady nemajetkovej ujmy odo dňa podania žaloby na okresnom súde. Sťažovatelia nesúhlasia s ustálenou rozhodovacou praxou, ktorá považuje rozhodnutie súdu o nároku na náhradu nemajetkovej ujmy za konštitutívne, resp. poukazujú na to, že neobsahuje žiadne vecné argumenty, prečo možno tento výklad považovať za ústavne konformný. Odkazujú na judikatúru Ústavného súdu Českej republiky, ktorý za obdobnej právnej úpravy ustálil deklaratórnu povahu takéhoto rozhodnutia.

15. Podľa stabilizovanej judikatúry ústavného súdu podstata základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy spočíva v tom, že každý sa môže domáhať ochrany svojich práv na súde. Tomuto oprávneniu zodpovedá povinnosť súdu nezávisle a nestranne vo veci konať tak, aby bola právu, ktorého porušenie sa namieta, poskytnutá ochrana v medziach zákonov, ktorú tento článok ústavy o základnom práve na súdnu ochranu vykonáva (čl. 46 ods. 4 ústavy v spojení s čl. 51 ústavy). Do obsahu základného práva na súdnu a inú právnu ochranu patrí aj právo každého na to, aby sa v jeho veci rozhodovalo podľa relevantnej právnej normy, ktorá môže mať základ v platnom právnom poriadku Slovenskej republiky alebo v takých medzinárodných zmluvách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom, ktorý predpisuje zákon (IV. ÚS 77/02). Súčasne má každý právo na to, aby sa v jeho veci vykonal ústavne súladný výklad aplikovanej právnej normy, ktorý predpokladá použitie ústavne súladne interpretovanej platnej a účinnej normy na zistený stav veci. Arbitrárnosť a zjavná neodôvodnenosť rozhodnutí všeobecných súdov je najčastejšie daná rozporom súvislosti ich právnych argumentov a skutkových okolností prejednávaných prípadov s pravidlami formálnej logiky alebo absenciou jasných a zrozumiteľných odpovedí na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany, t. j. s uplatnením nárokov a obranou proti takému uplatneniu (napr. IV. ÚS 115/03). Pritom uvedené nedostatky musia dosahovať mieru ústavnej relevancie, teda ich intenzita musí byť spôsobilá porušiť niektoré z práv uvedených v čl. 127 ods. 1 ústavy. Okrem toho však arbitrárnosť rozhodnutia všeobecného súdu môže vyplývať aj z ústavne nekonformného výkladu ustanovení právnych predpisov aplikovaných na prerokovaný skutkový prípad (III. ÚS 21/2015).

16. Civilné spory sa prejednávajú a rozhodujú v súlade s ustálenou rozhodovacou praxou najvyššieho súdu, ústavného súdu, Európskeho súdu pre ľudské práva a v prípade, ak sa v konkrétnom konaní súd od línie odkloní, musí obligatórne a podrobne vysvetliť dôvody, pre ktoré sa odklonil od konštantnej rozhodovacej praxe v odôvodnení súdneho rozhodnutia. Základným atribútom právnej istoty je požiadavka zásadnej predvídateľnosti súdnych rozhodnutí. Tá je zase ontologicky spätá s postulátom, že právne rovnaké prípady sa skrátka majú posudzovať rovnako, a rozdielne prípady rozdielne (porov. ZLOCHA, L. Nárok na primerané zadostučinenie, jeho preukazovanie a odôvodnenie súdneho rozhodnutia. Právny obzor, 103, 2020, s. 198 – 210).

17. Ústavný súd pristúpil k preskúmaniu prednesených námietok sťažovateľov v rozsahu a z dôvodov, ktoré uviedli vo svojej ústavnej sťažnosti, zamerajúc pritom svoju pozornosť

na ústavnoprávne aspekty namietaných vád napadnutého rozsudku. Preskúmal tak, či skutočnosti namietané sťažovateľmi v ich ústavnej sťažnosti sú svojou povahou a intenzitou spôsobilé odobriť záver o porušení ich práv (označených v bode 1 tohto nálezu, pozn.) a následne privodiť kasačný zásah zo strany ústavného súdu.

18. Pokiaľ ide o sťažovateľmi tvrdené prekonanie judikatúry najvyššieho súdu nálezom Ústavného súdu Českej republiky, v prvom rade ústavný súd konštatuje, že najvyšším súdom prezentovanému záveru o tom, ktoré rozhodnutia tvoria ustálenú rozhodovaciu prax dovolacieho súdu (v bodoch 39 a 40 napadnutého rozsudku), nemožno z ústavnoprávneho hľadiska nič vytknúť, obdobný záver platí aj pre nemožnosť extenzívneho výkladu § 421 ods. 1 písm. a) CSP (bod 45 napadnutého rozsudku) (porov. 1VCdo/1/2019 odkazované napr. v I. ÚS 115/2020). Právny záver najvyššieho súdu o neprípustnosti dovolania z dôvodu, že dovolaním napadnutý rozsudok krajského súdu sa neodchyľuje od ustálenej rozhodovacej praxe dovolacieho súdu, preto nie je arbitrárny ani ústavne neudržateľný.

19. Ústavný súd preskúmaním napadnutého rozsudku najvyššieho súdu, ako aj jeho vydaniu predchádzajúcich rozsudkov okresného súdu a krajského súdu zistil, že na argumentáciu sťažovateľov, ktorou sa pokúšali zvrátiť záver vyplývajúci z judikovaného názoru najvyššieho súdu, podľa ktorého povinnosť zaplatiť náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch vzniká až na základe súdneho rozhodnutia, v ktorom je určená doba plnenia, až uplynutím takto určenej lehoty splnenia sa dlžník dostáva do omeškania (6Cdo/185/2011), že tento názor bol prekonaný právnym názorom uvedeným v náleze Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. II. ÚS 2149/17 z 10. decembra 2019, reagoval okresný súd tak, že vzhľadom na úplný rozpor tohto názoru s doterajšou praxou, kým neprebehne hlbšia odborná polemika, nepovažuje právny názor najvyššieho súdu za prekonaný. Rovnako krajský súd uviedol, že nemožno právny názor najvyššieho súdu považovať za prekonaný, keďže nebol prekonaný súdnymi autoritami v oblasti práva v Slovenskej republike, a zároveň poukázal na legitímne očakávanie sporových strán, že ich spor bude za obdobnej skutkovej a právnej situácie rozhodnutý rovnakým spôsobom, o to viac, že existujú rozhodnutia uverejnené v Zbierke súdnych rozhodnutí. Aj najvyšší súd prezentoval interpretáciu § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka, ktorá viedla k záveru, že rozhodnutie o priznaní náhrady nemajetkovej ujmy z titulu zásahu do osobnostných práv je konštitutívnym rozhodnutím, na základe ktorého sa žalovaná dozvedela o jej výške, preto nemôže dôjsť k omeškaniu skôr ako dňom nasledujúcim po uplynutí lehoty na plnenie určenej rozhodnutím súdu s odkazom na ustálenú judikatúru najvyššieho súdu (R 45/2000, 6Cdo/185/2011), a doplnil odkaz na nález ústavného súdu sp. zn. IV. ÚS 72/2019 z 2. októbra 2019, v ktorom ústavný súd vyslovil názor, že rozhodnutie o práve na náhradu nemajetkovej ujmy z dôvodu neoprávneného zásahu do práv na ochranu osobnosti podľa § 13 Občianskeho zákonníka nie je možné považovať za rozhodnutie deklaratórnej povahy.

20. Po oboznámení sa s odôvodnením odkazovanej judikatúry najvyššieho súdu ústavný súd zistil, že tá bez podrobnejšej argumentácie obsahuje konštatovanie, že „povinnosť zaplatiť náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch vzniká až na základe súdneho rozhodnutia, v ktorom je určená doba plnenia, až uplynutím takto určenej lehoty splnenia sa dlžník dostáva do omeškania“ (rozsudok najvyššieho súdu 1Co/15/97 z 24. júna 1998, R 45/2000), resp. že „dovolací súd nezistil žiadny dôležitý dôvod, pre ktorý by sa mal odchyliť od takto publikovaného záveru“ (rozsudok najvyššieho súdu sp. zn. 6Cdo/185/2011 zo 14. marca 2012).

20.1. Ústavný súd na okraj k tomuto poslednému citovanému rozsudku uvádza, že meritom danej veci bola zodpovednosť za škodu za nezákonné trestné stíhanie. Ako vyplýva z nálezu ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 443/2022 z 11. mája 2023, ide o posledné rozhodnutie najvyššieho súdu, podľa ktorého je štát v omeškaní s náhradou nemajetkovej ujmy až v prípade, ak neplní podľa súdneho rozhodnutia, ktorým je nemajetková ujma priznaná (pozri aj bod 37 tohto nálezu).

21. Vrátiac sa späť k odôvodneniu napadnutého rozsudku, ústavný súd konštatuje, že jediné vecné argumenty týkajúce sa sporného výkladu príslušného ustanovenia Občianskeho zákonníka prítomné v odôvodnení napadnutého rozsudku najvyššieho súdu sú tak názormi senátu ústavného súdu konajúceho vo veci vedenej pod sp. zn. IV. ÚS 72/2019, ktorý bol zverejnený v Zbierke nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ZNaU“) pod č. 22/2019. Inými slovami, aktuálne sa konajúci senát ústavného súdu dostal do situácie, keď by mal posudzovať, či výklad § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka podaný ústavným súdom v inej veci je ústavne konformný.

22. Princíp zákonnosti (legality) a princíp právnej istoty patria medzi základné atribúty právneho štátu. Obsahom princípu právneho štátu je aj podľa judikatúry ústavného súdu vytvorenie právnej istoty, že na určitú právne relevantnú otázku sa pri opakovaní v rovnakých podmienkach dáva rovnaká odpoveď. Princíp právnej istoty musia v rámci svojej judikatúry uplatňovať v prvom rade najvyššie súdne orgány, rozhodnutia ktorých nemožno napadnúť opravnými prostriedkami. Táto požiadavka platí v plnej miere aj pre ústavný súd ako nezávislý súdny orgán ochrany ústavnosti a premieta sa do viazanosti ústavného súdu svojou predchádzajúcou judikatúrou (porov. Macejková, I., Bárány, E., Baricová, J., Fiačan, I., Holländer, P., Svák, J. a kol. *Zákon o Ústavnom súde Slovenskej republiky. Komentár. 1. vydanie.* Bratislava : C. H. Beck, 2020. s. 66 a nasl.).

23. Vo veci vedenej pod sp. zn. IV. ÚS 72/2019 ústavný súd rozhodoval o ústavnej sťažnosti sťažovateľky, ktorá plnila náhradu nemajetkovej ujmy na základe právoplatného rozsudku, ktorý bol zrušený v dovolacom konaní, a z uvedeného dôvodu sa žalobou domáhala vydania bezdôvodného obohatenia. V pôvodnom konaní bolo žalobe opätovne vyhovené a opäť jej bola uložená povinnosť zaplatiť náhradu nemajetkovej ujmy. Preto v konaní o vydanie bezdôvodného obohatenia vzala žalobu späť. Žaloba sťažovateľky bola zamietnutá a bola jej uložená povinnosť nahradiť trovy konania. Ústavnou sťažnosťou napadla výrok o nároku na náhradu trov, keďže bola toho názoru, že v prejednávanej veci mal byť aplikovaný § 150 OSP. Ústavný súd nálezom č. k. IV. ÚS 72/2019-62 z 2. októbra 2019 vyslovil porušenie jej základného práva vlastniť majetok podľa čl. 20 ods. 1 ústavy a na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy napadnutým uznesením krajského súdu. Podľa ústavného súdu okolnosti prejednávanej veci bolo možné považovať za dostatočný dôvod na aplikáciu § 150 ods. 1 OSP. V rámci odôvodnenia vyjadril súhlas s názorom krajského súdu, že rozhodnutie, ktorým bolo právo na náhradu nemajetkovej ujmy priznané, má konštitutívnu, nie deklaratórnu povahu, a doplnil, že o práve na náhradu nemajetkovej ujmy rozhoduje súd na základe návrhu účastníka konania a svojej voľnej úvahy (avšak nie svojvoľne) po vyhodnotení povahy každého konkrétneho prípadu, jednotlivých okolností zásahu, dotknutej osoby a jeho dopadov na ňu. Účastníkovi konania ako dotknutej osobe je v hmotnom práve len priznané právo domáhať sa priznania takéhoto zadosťučinenia. Teda podľa názoru ústavného súdu právnym dôvodom a základom tohto priznaného práva osoby dotknutej zásahom je až právny záver vyslovený súdom, že toto právo dotknutej osobe priznáva a zároveň určí jeho rozsah, a nie samotný zásah do práv osobnostnej povahy, čo je skutková okolnosť a je len predpokladom

priznania tohto práva. Na záver zhrnul, že rozhodnutie o práve na náhradu nemajetkovej ujmy z dôvodu neoprávneného zásahu do práv na ochranu osobnosti podľa § 13 Občianskeho zákonníka nie je možné považovať za rozhodnutie deklarátornej povahy. Vychádzal z toho, že sú predmetom posúdenia a úvahy súdu otázky, či sú vôbec splnené podmienky na priznanie tohto práva uplatneného v žalobe a v akom rozsahu. Teda nejde tu o povinnosť na strane zasahovateľa, ktorá by vyplývala priamo z hmotného práva, a už vôbec nie jej rozsah. Jedine vo veci konajúci súd konštituuje a priznáva právo, keď autoritatívne posúdi neoprávnenosť zásahu. Na uvedenom nemení nič ani skutočnosť, že možnosť priznania tohto práva vyplýva z hmotného práva, konkrétne úpravy § 13 Občianskeho zákonníka. Vychádzajúc z uvedeného, potom v prípade, ak dôjde k zrušeniu právoplatného rozhodnutia upravujúceho povinnosť zaplatiť náhradu nemajetkovej ujmy a neexistuje tu žiadne rozhodnutie vo veci, ktorým by bolo priznané toto právo dotknutej osoby, je potrebné vyplatenú sumu považovať za bezdôvodné obohatenie. Preto právny záver alebo názor, že samotný zásah je právnym dôvodom priznania tohto do úvahy prichádzajúceho hmotného práva, je mylný a nemá oporu v právnom poriadku Slovenskej republiky. Keďže ide o konštitutívne rozhodovanie súdu, právnym dôvodom je až samotné rozhodnutie súdu o tom, že také právo vzhľadom na okolnosti prípadu priznáva a v určitom rozsahu.

24. Ústavný súd v úvode považuje za vhodné zamyslieť sa nad právnymi inštitútmi náhrady škody a náhrady nemajetkovej ujmy.

25. Napriek tomu, že zodpovednosť za škodu a za ujmu majú veľa spoločných znakov (na vznik zodpovednosti sa vyžaduje dôkaz existencie kauzálneho nexu viažuceho sa na protiprávne konanie rušiteľa, v dôsledku čoho došlo k vzniku nemajetkovej ujmy), je potrebné chápať náhradu škody a ujmy rozdielne a nemožno ich zamieňať (porov. Števec, M., Dulak, A., Bajánková, J., Fečík, M., Sedlačko, F., Tomašovič, M. a kol. *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár. 2. vydanie.* Praha : C. H. Beck, 2019. s. 98.).

25.1. V súvislosti s primeraným zadosťučinením nemožno hovoriť o „škodcovi“, „poškodenom“, pretože tieto osoby nemusia byť totožné s osobami definovanými právnymi predpismi ako škodca a poškodený, treba subjekty vystupujúce v týchto právnych vzťahoch označovať ako dotknutú osobu a pôvodcu ujmy (KERECMAN, P. Právo na primerané zadosťučinenie a náhradu nemajetkovej ujmy v slovenskom právnom poriadku (2. časť – dokončenie). *Justičná revue*, 58, 2006, č. 10, s. 1431 – 1445).

26. V prípade škody (ujmy) hmotného charakteru zákon upravuje dva kompenzačné prostriedky, a to náhradu škody a vydanie bezdôvodného obohatenia. Okrem pôvodného poňatia škody ako majetkovej ujmy možno za škodu považovať aj ujmu, ktorá vznikla pôsobením na telesnú a duchovnú integritu poškodeného, teda hovoríme o náhrade škody za nemateriálnu ujmu. Pri ujme na zdraví uvádza Občiansky zákonník okrem nároku na náhradu za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia (§ 444) tiež stratu na zárobku (§ 445 – § 447 Občianskeho zákonníka), stratu na dôchodku (§ 447a Občianskeho zákonníka), jednorazové vyrovnanie (§ 447b) a účelne vynaložené náklady spojené s liečením (§ 449 Občianskeho zákonníka). Ak došlo k usmrteniu poškodeného, vzniká oprávneným osobám aj nárok na pozostalostnú úrazovú rentu (§ 448) a nárok na primerané náklady na pohreb (§ 449). Uvedené potvrdila aj judikatúra ústavného súdu, v zmysle ktorej Občiansky zákonník vo všeobecnej rovine v súvislosti používaním pojmu „škoda“ nerobí žiadny rozdiel medzi hmotnou (materiálnou) a nehmotnou (imateriálnou) škodou. Keďže Občiansky zákonník nie je konzistentný pri používaní pojmov škoda a ujma, nemožno z tejto

skutočnosti robiť ďalekosiahle závery v tom smere, že škodou je v zmysle občianskoprávnej úpravy len hmotná (materiálna) ujma... z právnej úpravy obsiahnutej v Občianskom zákonníku nevyplýva nič, čo by bránilo takej interpretácii pojmu „škoda“, ktorý by v rámci svojho obsahu zahŕňal škodu majetkovú, ako aj škodu nemajetkovú (porov. II. ÚS 695/2017, publikované v ZNaU pod č.52/2018).

27. Práve konkurencia čiastkových nárokov odškodnenia bolestného a sťaženia spoločenského uplatnenia oproti nároku na náhradu nemajetkovej ujmy, ktorá vyplýva zo skutočnosti, že sú hodnotené na základe sčasti totožných, resp. príbuzných skutkových okolností (Vrchný súd v Olomouci, sp. zn. 1Co/201/2007), môže zväzdať k ich stotožňovaniu. Odlišnosť oboch nárokov potvrdil aj najvyšší súd, pričom nevyhlásil, že s určitým skutkovým javom je spojený vznik nároku na náhradu za bolesť a sťaženie spoločenského uplatnenia, ako aj náhradu nemajetkovej ujmy spôsobenej na osobnostných právach. No zároveň zdôraznil, že pri právnom posudzovaní skutkových okolností významných pre rozhodnutie treba mať na zreteli odlišnosť vzťahov, z ktorých sú tieto nároky vyvodzované, a tiež právnej úpravy, ktorá na ne dopadá (porov. rozsudok najvyššieho súdu, sp. zn. 7 Cdo 65/2013). Následne sa vzťah oboch nárokov vyjadruje tak, že pokiaľ by nebolo odškodnenie z titulu náhrady škody na zdraví, a to bolestné a sťaženie spoločenského uplatnenia, dostatočnou satisfakciou za vzniknutú ujmu na osobnostných právach postihnutého, mohla by sa táto osoba domáhať ďalšej satisfakcie podľa ustanovení na ochranu osobnosti. Len v takomto prípade nebude porušený ústavný princíp proporcionality a zásad *ne bis in idem*. Podľa takéhoto názoru paušalizovaná náhrada škody na zdraví nemôže postihovať celú, v dôsledku neoprávneného zásahu do osobnostnej integrity stálu ujmu na osobnosti fyzickej osoby.

28. Ani uvedené však nedáva podklad na stotožňovanie nemajetkovej škody a primeraného zadosťučinenia ako nástrojov na odstránenie ujmy nemateriálneho charakteru.

29. V súčasnosti platná právna úprava dôsledne rozlišuje medzi právom na ochranu osobnosti podľa § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka (s ním spojeným právom na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch) a právom na náhradu škody v zmysle § 415 a nasl. Občianskeho zákonníka. Medzi týmito dvomi inštitútmi je pojmová a obsahová odlišnosť. Právo na ochranu osobnosti predstavuje nemajetkové právo rýdzo osobnej povahy a je úzko späté s osobnosťou človeka a jej prejavmi. Právo na náhradu škody a právo na ochranu osobnosti fyzickej osoby podľa platnej právnej úpravy teda predstavujú dve celkom samostatné práva, ktoré sú podmienené rôznou sférou ochrany zabezpečovanej Občianskym zákonníkom (6Cdo/64/2022).

30. Povinnosť poskytnúť primerané zadosťučinenie je jedným z možných negatívnych následkov porušenia práva a vyvedenia sekundárnej právnej zodpovednosti za protiprávne konanie. Inštitút primeraného zadosťučinenia možno v jednoduchosti formulovať ako nástroj na odstránenie ujmy imateriálneho charakteru, pričom uplatnením tohto nároku nemožno obchádzať a ani nahrádzať ostatné zákonné spôsoby vedúce k odstráneniu materiálnej ujmy. Náprava nemajetkovej ujmy nesleduje cieľ poskytnúť poškodenému náhradu peňažného ekvivalentu ani obnovu pôvodného stavu (ujmu v osobnej sfére postihnutého totiž pre jej povahu nemožno ani obnoviť, ani v peniazoch presne ohodnotiť a vyčíslieť), ale iba jej určité spravodlivé zmiernenie (tzv. zadosťučinenie, satisfakciu). Pre reparáciu akejkoľvek materiálnej ujmy je potrebné využiť inštitút náhrady škody, prípadne bezdôvodného obohatenia (ZLOCHA, Ľ. Nárok na primerané zadosťučinenie, jeho preukazovanie a odôvodnenie súdneho rozhodnutia. Právny obzor, 103, 2020, s. 198 – 210.).

31. Právna úprava reparácie následkov protiprávnych konaní zasahujúcich do práv a právom chránených záujmov fyzických (v niektorých prípadoch i právnických) osôb, ktoré nie sú škodou v podobe, v akej ju definujú už vžitú právne predpisy, teda odškodňovanie ujmy, ktorá má imateriálnu povahu, našla v slovenskom právnom poriadku svoje miesto až v súvislosti so zavedením inštitútu ochrany osobnosti v Občianskom zákonníku (§ 11 Občianskeho zákonníka), ktorý bol neskôr doplnený práve o možnosť dotknutej osoby domáhať sa aj náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch (§ 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka). Neskôr prenikol aj do noriem obchodného práva (v súvislosti s nárokmi vyplývajúcimi z porušenia práv k obchodnému menu, z nekalej súťaže) a do noriem iných právnych odvetví, a to tak verejného, ako aj súkromného práva (ústavného práva, pracovného práva, antidiskriminačného práva, autorského práva, práva k priemyselnému vlastníctvu atď.). Spoločným cieľom existencie týchto noriem je potom snaha o dosiahnutie úplného odstránenia následkov zákonodarcom vymedzených protiprávnych konaní, teda aj tých, ktoré nemožno odstrániť náhradou skutočne spôsobenej škody či ušlého zisku (porov. KEREČMAN, P. Právo na primerané zadosťučinenie a náhradu nemajetkovej ujmy v slovenskom právnom poriadku (1. časť). Justičná revue, 58, 2006, č. 8 – 9, s. 1157 – 1182).

31.1. Úpravu náhrady nemajetkovej ujmy nájdeme aj v § 442a Občianskeho zákonníka, ktorý umožňuje náhradu nemajetkovej ujmy pri porušení alebo ohrození práva duševného vlastníctva, v § 509 Občianskeho zákonníka ako jeden z nárokov z vadného plnenia. Pre oblasť občianskoprávnych vzťahov ďalej úpravu náhrady nemajetkovej ujmy nachádzame predovšetkým v právnych predpisoch regulujúcich oblasť práva duševného vlastníctva a jeho jednotlivé predmety a spôsob ich ochrany [napr. § 58 ods. 1 písm. g) zákona č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len „Autorský zákon“)]. V právnych vzťahoch upravených obchodným zákonníkom zas úpravu nároku na nemajetkovú ujmu nachádzame v § 12 ods. 3 Obchodného zákonníka pri porušení práv k obchodnému menu a § 53 Obchodného zákonníka vymedzujúceho nároky z nekalosúťažného konania.

32. Pre všetky uvedené prípady platí, že právna úprava uvádza kritériá pre rozhodovanie súdu jednak o forme primeraného zadosťučinenia a v prípade finančného zadosťučinenia, resp. náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch, aj všeobecné kritériá pre určenie jej výšky (spravidla súd určuje výšku s prihliadnutím na závažnosť vzniknutej ujmy a okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo).

33. V tejto súvislosti nemožno zabúdať, že priznať primerané finančné zadosťučinenie v konaní pred ústavným súdom umožňuje aj čl. 127 ods. 3 ústavy v spojení s § 135 zákona o ústavnom súde. Finančné zadosťučinenie, ktoré má povahu náhrady nemajetkovej ujmy vyjadrenej v peniazoch, nie je zhodné s odškodnením, s náhradou či už za skutočnú škodu alebo za ušlý zisk. Primerané finančné zadosťučinenie je sankciou, ktorú ústavný súd ako orgán ochrany ústavnosti po vlastnej úvahe môže uložiť orgánu verejnej moci, ktorý v svojej činnosti nedbá na dodržovanie ústavného práva. Ústava neodkazuje poskytnutie primeraného finančného zadosťučinenia na podmienky určené zákonom. Má povahu sekundárnej kompenzácie, lebo povahu zadosťučinenia má samo rozhodnutie ústavného súdu o porušení základného práva alebo slobody. Priznanie primeraného finančného zadosťučinenia ako náhrady nemajetkovej ujmy prichádza do úvahy predovšetkým v tých prípadoch, keď porušenie základného práva alebo slobody nie je už možné napraviť, a to napríklad zrušením protiústavného rozhodnutia či opatrenia, prípadne uvedením do pôvodného stavu. Príčinou pre priznanie primeraného finančného zadosťučinenia môže byť citová ujma

v rozmanitých podobách (Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. 2. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019. s. 1510.).

34. Osobitné miesto v právnom poriadku má zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o zodpovednosti za škodu“), ktorý v § 17 ods. 2 rozširuje právo na náhradu škody ako právo na náhradu skutočnej majetkovej škody i na náhradu nemajetkovej ujmy. Pod nemajetkovou ujmou má zákon na mysli psychické útrapy, poníženie alebo inú citovú ujmu, ktorú poškodená osoba utrpela v dôsledku trestného stíhania alebo nezákonne uloženého trestu (ochranného opatrenia). Právo domáhať sa takejto náhrady sa priznáva každému, komu škoda alebo ujma vznikla ako dôsledok nezákonného rozhodnutia orgánu verejnej moci alebo ako dôsledok nesprávneho úradného postupu takéhoto orgánu. V § 17 ods. 3 zákona sú zakotvené kritériá, na základe ktorých sa určí výška náhrady nemajetkovej ujmy. Tieto kritériá sa týkajú jednak závažnosti okolností, za ktorých ku škode došlo, jednak samotnej osoby poškodeného, jeho súkromného života a postavenia v spoločenskom prostredí, v ktorom dotknutá osoba žije (porov. [REDAKOVANÉ], komentár k § 17 zákona o zodpovednosti za škodu (od 1. januára 2013). S účinnosťou od 1. januára 2013 bol zákonom č. 412/2012 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „novela zákona č. 412/2012 Z. z.“), doplnený § 17 ods. 4 limitujúci hornú hranicu výšky náhrady nemajetkovej ujmy, podľa ktorého výška náhrady nemajetkovej ujmy nemôže byť vyššia ako výška náhrady poskytovaná osobám poškodeným násilnými trestnými činmi podľa osobitného predpisu, ktorým je zákon č. 215/2006 Z. z. o odškodňovaní osôb poškodených násilnými trestnými činmi v znení neskorších predpisov. Podľa dôvodovej správy k tomuto zákonu v prípadoch obetí násilných trestných činov môže dôjsť aj k závažnému zásahu do zdravia či dokonca života, je preto možné považovať za primerané, aby odškodnenie za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci nebolo vyššie ako odškodňovanie za trvalé následky na zdraví či dokonca za život. V opačnom prípade by vznikol rozpor s poukazovaním na ľudský život ako najvyššiu hodnotu.

35. Okrem výslovnej úpravy maximálnej výšky náhrady nemajetkovej ujmy predstavuje rozdiel oproti už uvedeným prípadom nemajetkovej ujmy v právnom poriadku aj úprava splatnosti tohto nároku a s tým súvisiacim omeškaním štátu s úhradou náhrady nemajetkovej ujmy obsiahnutá v § 16 ods. 4 zákona o zodpovednosti za škodu.

36. Porušovanie zákonnosti pri výkone verejnej moci je nežiaducim a spoločensky neprijateľným javom. Orgány verejnej moci v právnom štáte musia mať také právne postavenie, ktoré bez pochybností umožní uplatnenie ich zodpovednosti za každé porušenie zákona alebo za ich každý nesprávny úradný postup. Osobám sa táto možnosť zaručuje čl. 46 ods. 3 ústavy. Právo osoby trestne stíhanej na základe nezákonného uznesenia orgánov činných v trestnom konaní na náhradu škody spôsobenej takýmto nezákonným rozhodnutím je svojou povahou právom ústavnoprávnym. Podľa čl. 46 ods. 3 ústavy každý má právo na náhradu škody spôsobenej nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom (III. ÚS 754/2016). Subjekt, o ktorého právach alebo povinnostiach rozhoduje orgán verejnej moci, nie je v rovnoprávnom postavení s týmto orgánom a obsah rozhodnutia tohto orgánu nezávisí od vôle subjektu. V snahe zabrániť zbytočným súdnym sporom sa aj naďalej tak ako v platnej právnej úprave ponecháva v zákone inštitút obligatórneho predbežného

prerokovania nároku. Poškodení sa spravidla obracajú na súd s nárokom na náhradu škody iba vtedy, ak príslušný orgán v zákonom stanovenej lehote ich nárok celkom alebo sčasti neuspokojil. Zmyslom predbežného prejednanie nároku je využitie zákonných možností na to, aby k náprave narušených vzťahov došlo jednaním medzi poškodenými a orgánmi oprávnenými konať za štát a aby sa v týchto prípadoch pokiaľ možno predišlo súdnemu konaniu. Predbežné prerokovanie nároku na náhradu škody je zákonom stanovená podmienka, preto musí byť splnená, aby tento nárok mohol byť prejednaný v občianskom súdnom konaní. Orgán príslušný na predbežné prejednanie nároku neprejednáva nárok v rámci správneho poriadku a nevydáva o tom rozhodnutie, ale v stanovenej lehote nárok buď uspokojí, alebo neuspokojí (dôvodová správa k zákonu o zodpovednosti za škodu).

37. Zákonom predpísaná podmienka obligatórneho predbežného prerokovania nároku na náhradu škody (resp. nemajetkovej ujmy) má dopad na omeškanie štátu s plnením náhrady nemajetkovej ujmy. V tejto súvislosti ústavný súd poukazuje na judikatúru najvyššieho súdu, v zmysle ktorej k vzniku omeškania s plnením nemajetkovej ujmy nedochádza márnym uplynutím lehoty ustanovenej v rozhodnutí súdu, ale už márnym uplynutím šesťmesačnej lehoty na plnenie podľa § 16 ods. 1 zákona o zodpovednosti za škodu. Uvedený názor dovolacieho súdu je podporený aj novelou č. 412/2012 Z. z., ktorou bol s účinnosťou od 1. januára 2013 § 16 ods. 4 zákona o zodpovednosti za škodu zmenený tak, že podľa poslednej vety tohto ustanovenia ak súd rozhodnutím o náhrade škody prizná poškodenému aj úrok z omeškania, lehota omeškania začína príslušnému orgánu plynúť najskôr dňom oznámenia, že neuspokojí nárok na náhradu škody, alebo uplynutím šesťmesačnej lehoty na predbežné prerokovania nároku, ak súd neurčí začiatok jej plynutia neskôr (4Cdo/257/2019).

37.1. Obdobne najvyšší súd v rozhodnutí sp. zn. 4Cdo/48/2017 z 30. júla 2019 ustálil, že právnu otázku vo vzťahu k nároku na úroky z omeškania z náhrady nemajetkovej ujmy možno považovať za vyriešenú uzneseniami najvyššieho súdu sp. zn. 2Cdo/48/2010, 2Cdo/155/2011, 7Cdo/253/2013, so závermi, že štát je povinný nahradiť škodu najneskôr do šiestich mesiacov odo dňa, keď poškodený nárok riadne uplatnil podľa § 16 zákona o zodpovednosti za škodu a márnym uplynutím tejto lehoty sa štát ako dlžník zo zodpovednostného právneho vzťahu dostáva do omeškania, a tak najskôr odo dňa nasledujúceho po uplynutí 6-mesačnej lehoty ho postihuje povinnosť zaplatiť poškodenému veriteľovi tiež úroky z omeškania.

37.2. Na citovanú judikatúru najvyššieho súdu reflektoval aj ústavný súd (napr. II. ÚS 236/2023, III. ÚS 443/2022).

38. V sporovom súdnom konaní súdy spravidla vydávajú deklaratórne rozhodnutia vo veci samej, deklarujú existenciu či neexistenciu materiálneho subjektívneho práva. Konštitutívne rozhodnutia sú také, ktoré svojou povahou zakladajú, menia alebo rušia určitý právny vzťah a sú tak samostatnou hmotnoprávnou skutočnosťou (porov. Števček, M., Ficová, S., Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol. *Civilný sporový poriadok. Komentár*. Praha: C. H. Beck, 2022. s. 853.).

39. Deklaratórne rozhodnutie vždy vyvoláva určité právne následky (napr. rozhodnutie súdu o vydržaní je deklaráciou, ale jeho účinky sú konštitutívne z hľadiska zápisu vlastníckeho práva do katastra nehnuteľností) a na druhej strane konštitutívne rozhodnutie predpokladá explicitne alebo implicitne existenciu určitých právnych skutočností (rozsudok súdu o rozvode potvrdzuje, že vzťahy medzi manželmi sú vážne narušené a trvalo rozvrátené) (porov. Lálík, T. Derogácia

právnych predpisov Ústavným súdom SR, In: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie Bratislavské právnické fórum 2018, s. 94.).

40. V právnej teórii sa stretávame aj s rozhodnutiami kombinovaného (hybridného) charakteru, v ktorých časť rozhodnutia má charakter konštitutívny a časť rozhodnutia má charakter deklaratórny. Príkladom takéhoto rozhodnutia je rozhodnutie o priestupku, kde časť rozhodnutia deklaruje konanie, v dôsledku ktorého páchatel' naplnil skutkovú podstatu priestupku, a časť, v ktorej správny orgán ukladá za toto konanie sankciu, čiže vytvára nový právny stav, ktorý tu predtým nebol (SOBIHARD, J. Správny poriadok – komentár. Bratislava : IURA EDITION. 2007. s. 177.) Rozhodnutia o priestupkoch, rozhodnutia o správnych deliktoch, rozhodnutia o disciplinárnych deliktoch považujeme za rozhodnutia zmiešanej povahy, ktoré sa vyskytujú najmä v oblasti správneho práva ako charakteristického odvetvia práva verejného, ktoré slúži na ochranu verejných záujmov a upravuje vzťahy medzi nerovnými, hierarchicky podriadenými subjektmi (OTTOVÁ, E. Teória práva. Druhé vydanie. HEURÉKA. 2006. s. 228.).

41. Ústavný súd Českej republiky v s'ťažovateľmi odkazovanom náleze sp. zn. II. ÚS 2149/17 uvádza, že konštitutívne rozhodnutia predstavujú výnimku a môžu byť vydané iba v prípade, keď zákon výslovne priznáva súdu oprávnenie založiť právny pomer medzi stranami. Zo všeobecnej úpravy § 13 ods. 2, § 488, § 489, § 492, § 517 ods. 1 a 2, § 559 ods. 2 a § 563 Občianskeho zákonníka účinného do 31. decembra 2013 podľa neho vyplýva záver, že rozhodnutie (o povinnosti nahradiť nemajetkovú ujmu podľa § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka) má deklaratórnu povahu. Zároveň konštatoval, že v posudzovanej veci (náhrada nemajetkovej ujmy pozostalým vyplývajúca z § 13 ods. 2 a § 444 ods. 3 Občianskeho zákonníka) povinnosť pôvodcu ujmy plniť vzniká zo samotného deliktu. Obe ustanovenia sa týkajú majetkových nárokov, ktorými má byť reparovaná ujma spôsobená protiprávnym konaním (usmrtením blízkej osoby), a preto s nimi nemožno zaobchádzať odlišne. Ak má súdne rozhodnutie o nároku podľa § 444 ods. 3 Občianskeho zákonníka deklaratórnu povahu, tak je potrebné rovnako nazerať aj na rozhodnutie o nárokoch odvodených z § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka, a to so všetkými dôsledkami pre splatnosť a omeškanie s jeho plnením. Ústavný súd pripomína, že podľa českej právnej úpravy § 444 ods. 3 Občianskeho zákonníka v znení účinnom do 31. decembra 2013 upravovalo konkrétnu výšku jednorazového odškodnenia pozostalým za škodu spôsobenú usmrtením blízkej osoby.

42. Otázkou povahy rozhodnutia o priznaní nároku na náhradu nemajetkovej ujmy sa zaoberala aj odborná literatúra. Jednotiacim atribútom nárokov na primerané zadost'učinenie je to, že sú dané *ex lege* a o ich priznaní/nepriznaní rozhodujú súdy. Z pohľadu uplatňovania súkromnoprávných nárokov na náhradu nemajetkovej ujmy platí, že o nich rozhodujú súdy výlučne na základe žaloby a v rozsahu žalobného nároku (platí zásada *non ultra petitum*), rozhodnutím „konštitutívnej“ povahy. Inými slovami, pokiaľ súd právoplatným rozhodnutím nezaviaže žalovaného na náhradu nemajetkovej ujmy, žiadna pohľadávka žalobcu z titulu náhrady nemajetkovej ujmy neexistuje (teda logicky nemôže byť splatná ani vymáhateľná) (ZLOCHA, Ľ. Nárok na primerané zadost'učinenie, jeho preukazovanie a odôvodnenie súdneho rozhodnutia. Právny obzor, 103, 2020, s. 198 – 210.).

43. Pokiaľ ide o právo oprávneného domáhať sa okrem náhrady nemajetkovej ujmy aj úrokov z omeškania v prípade omeškania povinného s plnením, súdna prax zastáva názor, že právo na zaplatenie úrokov z omeškania v tomto prípade oprávnenému neprislúcha. Argumenty veľmi

výstižne okomentoval Krajský súd v Ostrave, ktorý uviedol: „Právo požadovať vedľa plnenia aj úroky z omeškania má podľa § 517 ods. 2 OZ veriteľ voči dlžníkovi, ak ide o omeškanie s plnením peňažného dlhu a ak dlžník nie je povinný podľa Občianskeho zákonníka platiť poplatok z omeškania. Zákon teda spája právo na úroky z omeškania len so záväzkovými právnymi vzťahmi, z ktorých vzniká veriteľovi právo na plnenie (pohľadávka) od dlžníka a dlžníkovi vzniká povinnosť splniť záväzok (porovnaj ustanovenie § 488 OZ uvádzajúce ôsmu časť tohto zákona o záväzkovom práve). Právny vzťah medzi pôvodcom neoprávneného zásahu do osobnostných práv fyzickej osoby a touto osobou, ktorého obsahom je právo fyzickej osoby domáhať sa ochrany podľa § 11 a nasl. OZ, a to aj žalobou na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch na jednej strane a povinnosť pôvodcu zásahu znášať sankcie uložené súdom, vrátane prípadnej povinnosti na zaplatenie náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch na strane druhej, nie je však záväzkovým právnym vzťahom. Právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch podľa § 13 OZ nie je preto právom veriteľa na plnenie (pohľadávkou) od dlžníka podľa ustanovenia § 488 a nasl. OZ a uspokojenie tohto práva nie je plnením peňažného dlhu v zmysle ustanovenia § 517 ods. 2 OZ (Ro KS v Ostrave z 12. 4. 2000, sp. zn. 23 C 113/1999).“ [porov. Eurokódex komentár k § 13 (Prostriedky ochrany osobnosti) zákona 40/1964 Zb. (od 1. 1. 1992)].

44. Podľa opačného názoru právna úprava práva na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch neposkytuje dostatočné argumenty, aby sme rozsudku o nej priznali konštitutívnu povahu. To, že súd posudzuje, či sú splnené podmienky na priznanie práva a v akom rozsahu, predsa nie je osobitosťou konaní, ktoré končia konštitutívnymi rozsudkami. Veď či súd neskúma otázku splnenia podmienok na uloženie povinnosti a otázku rozsahu nároku aj v konaniach o náhradu škody či o zaplatenie faktúry, kde niet pochyb o deklaratórnej povahe rozsudku? (porov. HLUŠÁK. M. Poznámka ku konštitutívnosti rozsudku o náhrade nemajetkovej ujmy, Súkromné právo, 4, 2022).

45. Z už uvedeného rozboru príbuzných, no nie totožných inštitútov náhrady (nemajetkovej) škody na zdraví (§ 444 Občianskeho zákonníka) a jednotlivých druhov náhrady nemajetkovej ujmy nie je podľa ústavného súdu potrebné zvrátiť judikatúru najvyššieho súdu i ústavného súdu Slovenskej republiky prezentovanú vo veci sťažovateľov.

46. Zavedením možnosti domáhať sa nároku na náhradu nemajetkovej ujmy do právneho poriadku Slovenskej republiky bezpochyby došlo k rozšíreniu ochrany poškodených (dotknutých) subjektov. A jeho zmyslom a účelom je teda dosiahnuť úplnú satisfakciu na strane dotknutej osoby.

47. Platná právna úprava pritom neustanovuje rozsah (výšku) peňažného zadosťučinenia. Výšku náhrady nemajetkovej ujmy určuje súd. Pri úvahe o primeranosti výšky náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch musí súd prihliadať na samotný účel a funkcie tohto inštitútu pri ochrane osobnosti. Názory právnej teórie, z ktorých vo väčšine prípadov vychádza aj doterajšia judikatúra všeobecných súdov v oblasti ochrany osobnosti, sa do značnej miery zhodujú nad primárnym významom satisfakčnej funkcie, t. j. primerane s ohľadom na všetky okolnosti konkrétneho prípadu, optimálne, a tým účinne vyvážiť a zmierniť nepriaznivý následok neoprávneného zásahu, keď nemajetková ujma vzniknutá porušením osobnostných práv sa vo všeobecnom zmysle slova ani nedá „odškodniť“ a rozsah vzniknutej nemajetkovej ujmy nemožno ani exaktne kvantifikovať a vyčíslieť a možno za ňu „len“ poskytnúť zadosťučinenie (satisfakciu). Zhoda však už nepanuje, čo sa napokon prejavuje práve v odlišnom prístupe judikatúry všeobecných súdov, nad prítomnosťou a významom preventívno-sankčnej funkcie, ktorú by výška náhrady

nemajetkovej ujmy v peniazoch mala tiež plniť. V tomto poňatí zohľadňujúcim význam intenzity a miery zavinenia pri určovaní výšky relatívnej náhrady je zásah do práva na ochranu osobnosti civilným deliktom a primerané zadosťučinenie jednou z občianskoprávných sankcií, ktorá má odradiť rušiteľa chránených osobnostných statkov a jeho možných nasledovníkov od protiprávneho konania a byť tak nástrojom špeciálnej aj generálnej prevencie, čo vyžaduje, aby išlo o sankciu patrične dôraznú a dostačujúcu (primeranú) aj z tohto hľadiska. Výška peňažného zadosťučinenia musí byť primeraná, avšak je predmetom voľnej úvahy súdu [porov. Eurokódex komentár k § 13 (Prostriedky ochrany osobnosti) zákona 40/1964 Zb. (od 1. januára 1992)].

48. Z pojmu primeranosti zadosťučinenia možno vyvodiť, že súdu je daná možnosť postupovať individuálne, hodnotiť a posudzovať okolnosti konkrétneho zásahu, prípadne stanoviť ďalšie kritériá na posúdenie každého prípadu. Súd má teda možnosť voľnej úvahy pre rozhodnutie, či za primerané bude považovať len morálne alebo len finančné zadosťučinenie, prípadne obe tieto formy (rozsudok najvyššieho súdu sp. zn. 6 Cdo 17/2010 z 10. októbra 2011), uvedené sa nepochybne vzťahuje aj na rozhodnutie súdu o samotnej výške prípadného finančného zadosťučinenia (náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch). Uvedené nie je v rozpore so zásadou proporcionality, ktorá znamená, že čím má chránený záujem v spoločnosti väčšiu hodnotu, tým väčšia suma náhrady môže byť dotknutej osobe priznaná súdom. Poradie chránených záujmov je v európskej právnej kultúre rozvrstvené nasledovne: 1. život človeka, 2. telesná a duševná integrita, 3. ľudská dôstojnosť a osobná sloboda, 4. majetok a nehmotné statky [čl. 2:102 Princípov európskeho deliktuálneho práva (ďalej len „PETL“)]. V prípade osobnej ujmy zodpovedá nemajetková ujma utrpeniu poškodeného a zhoršeniu jeho telesného alebo duševného zdravia. Pri stanovení náhrady škody (vrátane náhrady škody osobám s blízkym vzťahom k zomrelému alebo k vážne zranenému poškodenému) by mali byť pre objektívne podobné ujmy priznávané porovnateľné čiastky (čl. 10:301 ods. 3 PETL).

49. Neprieči sa princípu bezrozpornosti právneho poriadku, ak sa na obdobné právne inštitúty (pozi už uvedenú úpravu podmienok možnosti domáhať sa nároku na náhradu nemajetkovej ujmy, resp. primeraného finančného zadosťučinenia, či kritérií pre rozhodovanie o jeho výške v Občianskom zákonníku, Obchodnom zákonníku, Autorskom zákone, ústave v spojení so zákonom o ústavnom súde) aplikuje rovnaký prístup spočívajúci v rozhodnutí súdu, ktorý jediný má oprávnenie zväžiť, či boli naplnené zákonné podmienky na priznanie náhrady ujmy v peniazoch a v akej výške. V tejto súvislosti možno poukázať napríklad na § 135 ods. 2 zákona o ústavnom súde, ktorý výslovne priznáva 5 % ročný úrok z omeškania, ak ten, komu ústavný súd uložil zaplatiť do dvoch mesiacov od právoplatnosti rozhodnutia ústavného súdu v tejto lehote priznané zadosťučinenie, nezaplatí. Aj uvedené je argumentom podporujúcim prezentovanú judikatúru o konštitatívnej povahe rozhodnutia o nároku na náhradu nemajetkovej ujmy.

50. Výnimočné postavenie v rámci právneho poriadku predstavuje úprava nároku na náhradu nemajetkovej ujmy vyplývajúceho z § 17 ods. 2 zákona o zodpovednosti za škodu, čo však presvedčivo odôvodňuje odlišná povaha právnych vzťahov, ktoré sú základom tohto nároku, a to vertikálny vzťah medzi orgánom verejnej moci (štátom), ktorého nezákonným rozhodnutím alebo nesprávnym postupom bola dotknutej osobe (fyzickej alebo právnickej osobe) spôsobená škoda. Čoho dôsledkom je aj existencia povinnosti predbežného prerokovania nároku dotknutej osoby s porušujúcim orgánom verejnej správy. Zároveň ide o jediný nárok, ktorého maximálna výška je určená priamo v zákone (§ 17 ods. 4 zákona o zodpovednosti za škodu). V neposlednom

rade je možné za dôvod považovať aj skutočnosť, že právo na náhradu škody takto spôsobenej vyplýva priamo z čl. 46 ods. 3 ústavy. Naproti tomu právo na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch podľa § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka je takým právom súkromnoprávnej povahy, ktoré ani nemá priamu oporu v ústavnej úprave (čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy) (ZNaU 37/2002, s. 265 a 266 – II. US 54/2002) (porov. Eurokódex komentár k § 13 [Prostriedky ochrany osobnosti] zákona 40/1964 Zb. (od 1. 1. 1992).

51. Na základe uvedeného, po zvážení argumentácie prezentovanej sťažovateľmi v ústavnej sťažnosti, ústavný súd nedospel k právnemu názoru odlišnému od právneho názoru, ktorý bol vyjadrený už v rozhodnutí sp. zn. IV. ÚS 72/2019 zverejnenom v ZNaU pod č. 22/2019, a v zmysle viazanosti ústavného súdu svojou predchádzajúcou judikatúrou konštatuje, že námietku sťažovateľov o ústavne nesúladnom výklade § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka najvyšším súdom v napadnutom rozsudku nepovažuje za dôvodnú.

52. Sumarizujúc popísané skutočnosti, ústavný súd dospel k záveru, že napadnutý rozsudok najvyššieho súdu nevyžaduje potrebu nevyhnutného zásahu zo strany ústavného súdu, v nadväznosti na čo konštatuje, že ním nedošlo k porušeniu sťažovateľmi označených práv, na základe čoho ich ústavnej sťažnosti v tejto časti nevyhoveli.

IV.2. K namietanému porušeniu práv podľa čl. 48 ods. 2 ústavy a čl. 13 dohovoru:

53. Ako výslovne vyplýva zo sťažnostnej argumentácie, sťažovatelia spájajú námietku o porušení týchto označených práv s absenciou polemiky o prekonaní právneho názoru v odôvodnení rozsudku okresného súdu. Z dôvodu, že uvedený nedostatok nespájajú s napadnutým rozsudkom najvyššieho súdu, ako aj s odvolaním sa na už uvedené preskúmanie odôvodnenia rozsudku najvyššieho súdu, najmä s prihliadnutím na v ňom uvedenú citáciu právnych záverov z nálezu ústavného súdu sp. zn. IV. ÚS 72/2019, na ktorej zakladá svoj záver aj v prejednávanej veci konajúci senát ústavného súdu, tak ústavný súd dospel k záveru o nevyhovení ani tejto časti ústavnej sťažnosti.

IV.3. K namietanému porušeniu práv podľa čl. 16 ods. 1, čl. 19 ods. 1 a 2 a čl. 20 ods. 1 ústavy, podľa čl. 8 ods. 1 dohovoru a podľa čl. 1 dodatkového protokolu:

54. Aj na tomto mieste ústavný súd vychádza zo sťažnostnej argumentácie sťažovateľov, z ktorej vyplýva, že porušenie v tejto časti označených práv odvodzujú od porušenia práv podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru. Vzhľadom na záver ústavného súdu prezentovaný v časti IV.1. tohto nálezu tak neostáva iné, než konštatovať, že ústavný súd ústavnej sťažnosti ani v tejto časti nevyhoveli.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 12. júna 2024

Miloš Maďar
predseda senátu